

УДК 336.2

Родіонов В.Є.

*головний державний інспектор відділу реєстрації та обліку платників
управління реєстрації платників та електронних сервісів
Державної податкової інспекції у Подільському районі
ГУ ДФС у м. Київ*

АНАЛІЗ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу податкових доходів Державного бюджету України як найбільшої його складової. Розглянуто структуру податкових надходжень, проаналізовано динаміку цих надходжень до Державного бюджету України за останні п'ять років та розглянуті основні причини недоотримання коштів в бюджет. Запропоновані основні шляхи вирішення проблеми недоотримання грошових коштів в Державний бюджет.

Ключові слова: доходи Державного бюджету, управління доходами, податкові надходження, податковий борг, недоотримані доходи.

Родионов В.Е. АНАЛИЗ ДОХОДНОЙ ЧАСТИ БЮДЖЕТА УКРАИНЫ

Статья посвящена анализу налоговых доходов Государственного бюджета Украины как его крупнейшей составляющей. Рассмотрена структура налоговых поступлений, проанализирована динамика этих поступлений в Государственный бюджет Украины за последние пять лет и рассмотрены основные причины недополучения средств в бюджет. Предложены основные пути решения проблемы недополучения денежных средств в Государственный бюджет.

Ключевые слова: доходы Государственного бюджета, управление доходами, налоговые поступления, налоговый долг, недополученные доходы.

Rodionov V.E. ANALYSIS OF PUBLIC REVENUES OF UKRAINE

The article is dedicated to the analysis of tax revenues of the state budget of Ukraine, as the largest component of the budget. Tax policy plays an important role in ensuring that the state's functions. The article considers the structure of tax revenues, provides analysis the dynamics of these revenues to the State budget of Ukraine for the past 5 years. In this article reviewed the basic reasons of the unreceived revenue in the budget. In this article the author proposed the basic ways of solving problem of the unreceived revenue in the state budget.

Keywords: government revenues, income management, tax earnings, tax debt, unreceived revenue.

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки нашої держави зазнає впливу та вимагає реалізації ефективної податкової політики, постійного планування та контролю за податковими надходженнями до Зведеного та Державного бюджетів України. Неефективне проведення податкової політики зумовлює недостачу коштів у дохідній частині Державного бюджету, що, в свою чергу, породжує бюджетний дефіцит та є основною причиною того, що держава живе в борг. Вирішення проблеми недоотримання податкових надходжень допоможе вирішити не тільки проблему бюджетного дефіциту, а й дасть змогу вчасно здійснювати виплати за державним внутрішнім та зовнішнім боргом за рахунок цих коштів, а не за рахунок отримання нових кредитів та нарощення заборгованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми теорії та практики податкових надходжень, а також їх структура були розглянуті у наукових працях як зарубіжних учених, так і вітчизняних. Питання управління доходами Державного бюджету перебувають у центрі уваги багатьох дослідників галузі державних фінансів, таких як Близнюк О., Буряченко А., Гапонюк М., Лачкова Л., Луїна І., Опарін В., Оспіщев В., Павлюк К., Сибірянська Ю., Славкова А., Федосов В., Яцюта В. Питання збільшення податкових надходжень до Державного бюджету розглянуто у наукових працях Василюка О.Д., Горбач Л.М., Зубенка В.В., Карліна М.І., Новосад Л.М., Павлюк К.В., Поддєрьогіна А.М., Рудик А.Ю., Самчинської І.В. та ін. Науковці визначають економічну сутність доходів бюджету та звертають увагу на недосконалість структури доходів Державного бюджету, однак положення наукових досліджень потребують подальшого розвитку та узагальнення в контексті *ефективного використання системи управління доходами Державного бюджету*

та ефективного виконання плану по наповненню Державного бюджету.

Мета статті. Проаналізувати дохідну частину Державного бюджету, запропонувати способи реорганізації доходів та удосконалити методи стягнення податків.

Виклад основного матеріалу. Бюджет – основний показник руху грошових коштів, щорічних доходів та видатків держави. Він показує основні напрями діяльності уряду, напрямки використання грошових коштів та джерела їх надходження.

Бюджетний сектор в цілому представляє собою важливий, а в більшості країнах найбільший сектор економіки і практично завжди є тим сектором, над яким уряд має найповніший контроль.

У широкому сенсі слова бюджет являє собою баланс, з однієї сторони якого знаходяться доходи, а з іншої – видатки. В різних країнах бюджет представляється по-різному, однак, відповідно до методології Міжнародного валютного фонду (МВФ) [11], статті різних бюджетів можна класифікувати таким чином, щоб кожному з них можна було б віднести до наступних груп:

- доходи;
- гранти;
- видатки;
- кредити мінус субсидії;
- фінансування.

Доходи – всі невідшкодовані надходження до бюджету, забезпечені або незабезпечені, за винятком надходжень, отриманих від інших урядів і міжнародних організацій.

Податкова політика відіграє важливу роль у забезпеченні виконання державою своїх функцій та представляє собою напрям її діяльності у сфері встановлення та стягнення податків, зборів та обов'язкових

платежів. Загальна стратегія податкової політики повинна включати пріоритетні цілі, пов'язані з функціонуванням системи оподаткування, та методи їх досягнення. Податкова політика повинна передусім сприяти росту обсягів накопичення, створення умов, які полегшують оновлення капіталів підприємства. При впровадженні податкової політики держава обов'язково повинна враховувати інтереси кожного підприємства, кожного члена суспільства. Регулювання економічних відносин потребує гнучкої податкової політики, яка б дала змогу оптимально пов'язати інтереси держави з інтересами платників податків. Важливою умовою ефективною політики є її стабільність і передбачуваність, завдяки чому суб'єкти господарювання мають можливість планувати господарську діяльність та правильно оцінювати ефективність прийнятих рішень.

У своїх працях Сибірянська Ю.В. дає таке визначення поняттю «управління доходами бюджету» – це сукупність форм і методів організації системи доходів бюджету і формування бюджетних ресурсів з метою забезпечення своєчасності і повноти надходжень до бюджету. Складовими такого виду управління, на думку науковця, є: 1) прогнозування та планування доходів; 2) адміністрування доходів бюджету, яке охоплює організацію самостійної сплати податків і неподаткових платежів та управління податковим боргом; 3) контроль за виконанням доходів бюджету.

Сибірянська Ю.В. виділяє функції управління доходами бюджету відповідно до етапів управління цими доходами та розкриттю змісту такого виду управління саме з позицій менеджменту, а саме [12, с. 1–2]:

- 1) функція планування (прогнозування);
- 2) функція організації та координації;
- 3) функція мотивації;
- 4) функція контролю.

Державна фіскальна служба України забезпечує найбільшу частку доходів Зведеного бюджету України – 89%.

За результатами 2014 р. до Державного бюджету України надійшло 357084,2 млн. грн., у т. ч. доходів – 354966,2 млн. грн., трансфертів з місцевих бюджетів – 2118,0 млн. грн. (рис.1) [3].

До Державного бюджету України забезпечено 357,1 млрд. грн. платежів, що на 17,9 млрд. грн. (+5,3%) більше, ніж за 2013 р., до місцевих бюджетів – 88,3 млрд. грн., що на 3,9 млрд. грн., або 4,3% менше, ніж за попередній рік [3].

Усі роки існування України як незалежної держави характеризуються наявністю податкової заборгованості, тобто щороку бюджет втрачає належний йому кошти через несвоєчасну сплату податків.

Ці кошти можна назвати недоотриманими. Вони включають в себе як податковий борг, так і кошти тих суб'єктів господарювання, які взагалі ухиляються від сплати податків. Оскільки податковий борг (як небажане явище) – це не сплачена у встановлений термін сума податкового зобов'язання, яка й відображає втрати [10, с. 36]. На відміну від платників, які мають проблему несвоєчасної сплати податків, кількість тих, які взагалі ухиляються від сплати податків та відходять у тінь, в нашій країні постійно зростає. Головна їх відмінність полягає в тому, що ті суб'єкти господарювання, які мають заборгованість, рано чи пізно її виплатять, і ці кошти таки надійдуть до Державного бюджету. Зростаюча тенденція ухиляння від сплати податків в нашій країні з кожним роком набуває все більших масштабів. При цьому ухиляються від сплати податків не тільки ті підприємства, які по різних причинах не мають можли-

вості сплачувати податки, але й при цьому поширюється тенденція до несплати податків фінансово здорових підприємств.

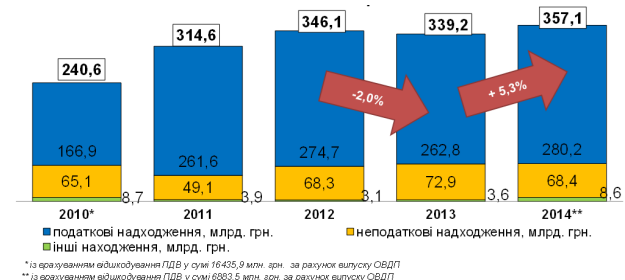

Рис. 1. Надходження до Державного бюджету України за 2010–2014 рр. [5]

Так, в 2014 р. фактичні надходження склали 94,6% річного показника від запланованих надходжень (рис. 2). Проте враховуючи, що планована сума доходу була меншою майже на 65 млрд. грн., згідно з оприлюдненою статистичною інформацією, план у 2011 р. було навіть перевиконано. Першопричиною таких наслідків, звісно, стала політична ситуація в країні, а саме відбулася зміна підходів до планування доходу та формування наповнюючих складових бюджету. В період 2010–2011 рр. спостерігається зростання доходів. Але слід врахувати, що разом з цим зростає і тінізація економіки, що в результаті і приводить до зменшення податкових надходжень, операцій з капіталом, цільових фондів та інших надходжень.

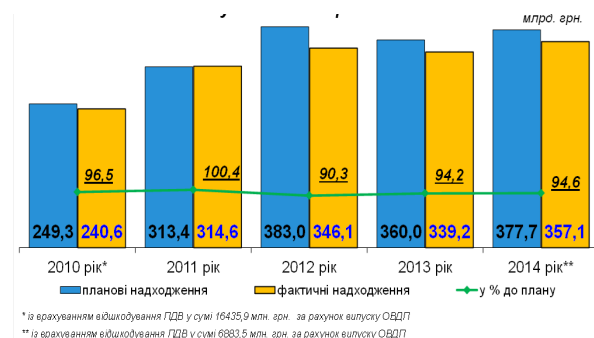

Рис. 2. Доходи Державного бюджету України у 2010–2014 рр. [5]

Теперішній темп інфляції говорить про те, що планування доходної частини бюджету у розмірі 377,7 млрд. грн. явно не покриває витратну його частину у сумі 447,5 млрд. грн., незважаючи на те, що урядом було прийнято низку законів та якісних змін, таких як:

- встановлення обмеження щодо перенесення від'ємного фінансового результату на зменшення фінансових результатів від операцій з цінними паперами при оподаткуванні податком на прибуток;
- призупинення пільгового оподаткування акцизним податком спирту технічного, який використовується у хімічній промисловості як сировина для виробництва продуктів органічного синтезу та біоетанолу, який використовується для виробництва біопалива;
- скасування пільгового оподаткування податком на додану вартість операцій з ввезення на митну територію України природного газу;
- збільшення ставок акцизного податку на операції з цінними паперами;

– збільшення в три рази ставок збору за спеціальне використання лісових ресурсів;

– відтермінування з 2014-го на 2015 р. зниження ставки податку на прибуток підприємств з 19 до 16% і встановлення у 2014 р. ставки податку на рівні 18%;

– перенесення з 2014-го на 2015 р. зниження ставки податку на додану вартість з 20 до 17%;

– встановлення військового збору, ставка якого становить 1,5%;

– електронне адміністрування ПДВ.

Це все, в свою чергу, збільшило надходження до бюджету, але паралельно зростає соціальна напруга в суспільстві, що почала виражатися в недовірі до дій державного апарату, тому випадків ухилення від сплати податків стало значно більше. Також відтік іноземних інвестицій та нестабільність національної валюти почали призводити до скорочень на підприємствах, зменшення обсягів їх виробництва або взагалі їх закриття.

Отже, основними причинами недоотримання надходжень до дохідної частини бюджету від суб'єктів, які ухиляються від сплати податків, є:

– складність у розрахунках податкових сум;

– нераціональна структура оподаткування (висока частка непрямих податків);

– недосконалість юридичної техніки податкового законодавства – складність податкової системи. Вона обумовлює зниження ефективності податкового контролю та створює можливість уникнути сплати податків [7, с. 12];

– рівень довіри платників до владних структур, котрі виконують функцію розподілу коштів, отриманих від податків;

– брак досвіду боротьби з податковими правопорушеннями законодавства [7, с. 258];

– недостатня захищеність працівників органів контролю при виконанні ними службових обов'язків [7, с. 258];

– недостатній розвиток міжнародної співпраці в справах боротьби з податковою злочинністю [6];

– негативне відношення до існуючої податкової системи – жорстка податкова система багато в чому не стимулює працю виробника, а, навпаки, підштовхує його до утаювання прибутків та несплати податків. Платник податків не поважає систему, яка не поважає його як платника, не враховує його можливості по сплаті податків. Також низька віддача з боку держави у виді суспільних благ [6, с. 817].

Для того щоб запобігти подальшому розвитку негативних тенденцій, необхідно змінити структуру податків, шляхом їх зменшення у кількісному вигляді щоб уникнути існуючої вже не один рік проблеми подвійного оподаткування.

На нашу думку, подальше впровадження та удосконалення системи електронного обслуговування платників податків дозволить не тільки зменшити корупційну складову, але й відновити довіру до фіскальної служби та зменшити вплив людського фактору у взаємовідносинах «платник – податковий орган». В свою чергу, електронне адміністрування унеможливує співпрацю з контрагентами, які ухиляються від сплати податків.

Створення загальнодоступної єдиної інформаційної бази для оперативного вирішення нагальних питань щодо правильності оформлення документів, проведення звірок по платежам зменшить відсоток платників, які мають податковий борг лише через зазначені вище формальні обставини.

Впровадження системи взаємної відповідальності між фіскальним органом та суб'єктом господарювання, шляхом змін до законодавства. На сьогодні усю відповідальність несе на собі платник податків, що не відображає двосторонні інтереси виконання обов'язків один перед одним.

Висновки. Проблема ухилення від податків є актуальною і потребує вжиття заходів, спрямованих на її вирішення. Збільшення обсягів тіньової економіки в Україні через ухиляння від сплати податків призводить до негативних наслідків та стримування соціально-економічного розвитку, що впливає на зменшення обсягів виконання державних програм. Отже, виконання запропонованих заходів по боротьбі з недоотриманням бюджетних коштів, через податковий борг та ухиляння від сплати податків в майбутньому посприє збільшенню податкових доходів до бюджету.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2013 рік» від 22.12.2011 р. № 4282-VI – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/4282-17>.
3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» від 22.12.2011 р. № 4282-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/4282-17>.
4. Звіт Міністерства фінансів України за 2013–2012 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mfu.gov.ua>.
5. Звіт Міністерства фінансів України за 2014–2013 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mfu.gov.ua>.
6. Іванов Ю.Б. Податкова система / [Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, О.М. Дисятнюк]. – К. : Атіка, 2007. – 920 с.
7. Іванов Ю.Б. Податковий менеджмент / [Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, А.Я. Кізіма, В.В. Карпова]. – К. : 2008. – 525 с.
8. Макконелл К.Р., Брю С.Л. Економікс: принципи, проблеми та політика / К.Р. Макконелл, С.Л. Брю ; пер. з 13-го англ. вид. – М. : ИНФРА-М, 1999. – XXXIV, 974 с.
9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Прогнозу Державного бюджету України на 2012 і 2013 роки» від 3.04.2012 р. № 257 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/257-2011>.
10. Тимченко О.М., Сибірянська Ю.В. Прогнозування податкового боргу на основі абсолютної та відносної оцінки податкових ризиків / О.М. Тимченко, Ю.В. Сибірянська // Фінанси України. – 2010. – № 8. – С. 34–43 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2010_8_5.pdf.
11. Руководство по статистике государственных финансов 2001 года (Government. Finance. Statistics Manual. 2001) (Washington, D.C.: IMF, 2001). [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfs/manual>.
12. Сибірянська Ю.В. Управління доходами бюджету та напрямки його вдосконалення в Україні : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.00.08 / Ю.В. Сибірянська – К., 2009. – 20 с.
13. Стігліц Дж.Ю. Економіка державного сектору / Дж.Ю. Стігліц ; пер. з англ. – М. : Вид-во МДУ: ИНФРА-М, 1997. – 720 с.